

AFOHLED 2

46. MEZINÁRODNÍ FESTIVAL POPULÁRNĚ-VĚDECKÝCH A DOKUMENTÁRNÍCH FILMŮ
46TH INTERNATIONAL FESTIVAL OF SCIENCE DOCUMENTARY FILMS

DETEKTIVKA

Smích? Přejde. Japonsko se vzpamatovává z destruktivního ataku zákeřné tsunami, na záda mu ale dýchá další hrozba. Fukušima. Komise pro jadernou bezpečnost navyšuje stupně závažnosti celé situace. Z pátého je rychle stupeň sedmý. A sedmička patřila dosud nechvalně proslulému Černobyli. V tomto čísle najdete recenzi na dokument, který mapuje právě území Černobyli v současnosti. Hledá odpovědi na další nové otázky. Zásadní katastrofu, o níž mladší generace ví tak málo, elegantně osvětluje. Snad se Fukušima uklidní. A žánr populárně-vědeckého filmu bude nadále stejně detektivní.

Dobrodružné čtení přeje

– ONDŘEJ ČÍZEK, ŠÉFREDAKTORKA

Smích je láska

**Rozhovor s Albertem Nerenbergem
(s dodatkem Petra Fridricha)**

Albert Nerenberg je absolvent oboru anglické drama na McGill University v Ontariu, herec, žurnalista, filmový režisér a v neposlední řadě nadšený propagátor smíchologie. Spolu s Petrem Fridrichem, zakladatelem smíchologického hnutí v České republice, zorganizoval první Mistrovství ve smíchu v Evropě, které se odehrálo včera v rámci AFO v kině Metropol.

Co vás rozesměje?

Myslím si, že to samé, co ostatní. Při natáčení filmu Smíchologie se však můj pohled na smích úplně změnil. Dřív jsem si myslel, že stačí pár vtipů, ale teď už vím, že je to jinak. Dnes jsem toho názoru, že smích vychází především z člověka samotného. Většina lidí si ho spojuje s komedií, ale ve skutečnosti vzniká společenským kontaktem. Třeba: „Čau, jak se máš?“, „Užij si dnešní den“ a tak dál. To, co rozesmívá mě samotného, jsou lidé.

a ten rozhodně není pozitivní. Věřím tomu, že smích je univerzální jazyk.

Existují nějaké národnostní rozdíly ve způsobu, jakým se lidé smějí?

Soukromý smích je v České republice stejný jako všude jinde, ale řekl bych, že ten veřejný je tu velmi potlačený. Způsobuje to politická kontrola, jakou jste tu měli za komunismu. Utiskuje lid a potlačuje nutkání veřejně se smát. Kdokoliv se směje nebo usmívá, je v davu snadno rozpoznatelný. V posttotalitních státech se lidé nesmějí, protože mají stále zařfoxované, že by na sebe upozornili. V relativně svobodných zemích je však veřejný

Proč se lidé vlastně smějí?

Nejjednodušším důvodem je, že smích je láska. Ne romantická láska, ale ta nejjednodušší, mezilidská. Avšak existuje i nenávidný smích,

POKRAČOVÁNÍ NA STR 2 →

Robotman

U mě s těma robotama je to trochu divná historie. Stavím je už padesát let, od té doby, co mi bylo patnáct. Takže nějakou tisícovkou jsem jich už za svůj život postavil, ale je robot a robot, protože já osobně je mám v různých kategoriích. Každý funguje pro jiné účely – uměleckej robot, průmyslový robot nebo takovej, co se používá v armádě. Ten už porušuje nějaký etický kodex. Já jsem za svůj život udělal vlastně většinu typů, od průmyslových robotů po ty, co byly využívány pro námořní biologii – na fotografování a hledání pokladů.

Roboti, který stavím, jsou dneska úplně o něčem jiným. Od té doby, co jsem v Čechách, stavím roboty z odpadu. Vezmu, co lidi vyhodí, to znamená to, co najdu ve sběrných dvorech, co najdu na ulici, co mi lidi přinesou. I ten robot, co ho tu mám – REMA, ten je celej z odpadu, proto i některý lidi říkaj, že jsem umělec a ne inženýr. To, co jsem vytvářel dřív, byla složitá elektronika, a to dělám teď, už mělo skončit dávno ve spalovně. Všichni moji roboti jsou vlastně odpad. Já jsem vlastně odpadovej umělec. Třeba tady REMA, to je starej mosaznej lustr, co jsem našel v kovošrotě, když se mnou točila televize. Byla tam nějaká koule, tak mi ji koupili. Tělo je dělaný z vysavače. Ten krk, to je hlava ze stojanu na kameru, ruce jsou dělaný z instalatérských trubek. Tak to potom vezmete, dáte tomu nějaký tvar, nastříkáte to a je robot.

REMA, ten se pohybuje, hraje muziku, je členem devítičlenný kapely a funguje jako moderátor. Všechno je mu jedno, dělá si stejně, co chce. Já jsem nikdy neudělal stejného robota. Jeden je z postřikovače, druhý ze sudu. Motory jsou ze sálových kopírek. Mám teďka devět robotů. Dohromady jsou kapela, devět robotů a jeden pes. Ten má v sobě koufostroj, dva plamenomety, laserovou hlavu a štětká. Tak třeba starší WDčko hrál na klávesy, teď z něj bude bubeník. REMA to je moderátor, hubu má rozjetou, a taky tanečník to je velkej, ruce bude mít vylepšený, ještě není podsvícenej. Já všechny svoje roboty neustále vylepšuju.

– STANLEY POVODA

smích běžnou součástí života. Přirovnal bych to k Rusku nebo Ukrajině, které jsem také navštívil. Lidé jsou tam velmi vážní, ale pokud jdete k nim domů, je plný projevů radosti, což je vlastně všeobecně evropská záležitost. Důvod, proč jsou Američané na veřejnosti veselejší a proč se více smějí, má velmi zvláštní historii, kterou hodně lidí nezná. Je to díky tomu, že do Spojených států v 19. století přišlo mnoho imigrantů, kteří pracovali v továrnách a snadno se dostávali do konfliktů kvůli odlišnému kulturnímu a jazykovému zázemí. A protože společný smích spojuje a umí odbourat neshody, vlastníci továren podporovali veřejný smích. Pomocí plakátů, reklam a také tím, že se sami často usmívali.

Existuje nějaká typologie smíchu?

Ano, snažím se smích pojmenovávat. Myslím si dokonce, že jsem jediný člověk, který to dělá. Kupříkladu existuje smích, kdy se plácáte do kolen, což je tzv. „alabamský smích“. Dalším typem je „ukazovací smích“, při němž ukážete na jiného člověka a smějete se sobě navzájem. Pak také smích, kdy ukazujete sám na sebe. Dále existuje typ, při kterém tleskáte, což dělají většinou batolata, ale i někteří dospělí. Je to také „japonský smích“, protože Japonci dupou nohama, když jsou veselí. Můj oblíbený je tzv. „ne – smích“: smějete se, ale vlastně už nemůžete a nechcete dál. Ten mám rád. No, a pak je tady smích extrémní, kdy se smějete tak, že si strčíte do kalhot.

To byl výčet, co se týče technických aspektů. Jsou podle vás i typy smíchu rozlišené podle obsahu?

Nejdůležitější je takzvaný „tmelící smích“, který je hřejivý a láskyplný. Ale existují i sadistické formy smíchu. Například někteří zločinci se smějí, když zabijejí. Počátek tohoto sadistického smíchu spadá až do středověku. Popravci v té době trénovali diváky, aby se při popravě smáli. Například gilotina ve Francii nebyla vůbec tichá záležitost, lidé se dost nachechtali. Lidská stvoření mají stále tento sadistický smích a má velkou moc.

Vnímáte smích jako terapii?

Terapie smíchem opravdu pomáhá. Velké úspěchy odborníci zaznamenali zejména v léčbě nemocí, jako je například roztroušená

skleróza. Druhú terapie je mnoho. Například „chechtací párty“, při níž asi tak deset lidí sedí okolo stolu a procvičují smích. Je to docela nebezpečné, hodně lidí si při tom ucvrkne do kalhot. To je to nejzábavnější, co jsem zažil. Pořádáme také zápasy ve smíchu, jeden se konal právě tady včera večer. Byl to vůbec první zápas ve smíchu v Evropě. Na festivalu funguje taková akce velmi dobře, především díky velkému množství lidí, jež se mohou zúčastnit.

Petr Fridrich: Existuje spousta různých technik, je jich asi v řádu stovek až tisíců. Myšlenka smíchu se dá aplikovat na cokoli – na povolání, situace, zvířecí smích, smích nad abstraktní věcí. Jde o rozhodnutí, že se chci smát. Je to vlastně druh fyzického cvičení. Je jemnější a je při něm větší zábava než při fitness cvičení. Člověk se může smát sám, ve dvojici, ve skupině. Ten ve skupině je nejlepší, funguje při něm úžasný prvek nakažlivosti.

Umíte se smát i sám sobě?

Jednou z nejdůležitějších věcí v životě je zasmát se sám sobě, ale mnoho lidí s tím má problém. Když vyprávíte vtip, váš posluchač to může vnímat dvěma způsoby. První z nich spočívá v tom, že si uvědomíte, co slyšíte, a pak se zasmějete. Druhý je jednodušší – smějete se jen tak, bez pochopení. Je to mnohem rychlejší a univerzálnější. Tento jednoduchý smích stojí v pozici k intelektuálnímu, nemusíte při něm přemýšlet nad tím, co je tak zábavné. Pasivní smích znamená, že něco vidíte a prostě se smějete, což může mít velkou sílu. Já preferuji tento postup: Určíte si nějaký předmět a prostě se mu smějete. Například tato žárovka (ukáže na modrou žárovku nad sebou, která ho po celý rozhovor rozptyluje), chvíli se jí smějete a asi tak po čtvrt hodině vám automaticky začne připadat legrační. Jsou lidé, kteří mi i několik dní po podobné praxi říkají, že se stále smějí označenému předmětu. Od té doby, co tuto metodu používám, vnímám svět mnohem zábavněji.

Nevyčerpává vás občas neustálý smích?

Občas se cítím jako idiot, ale to je vlastně součástí procesu, kdy se sami sobě smějete. Není tak špatné cítit se jako blázen.

– KRISTÝNA ERBENOVÁ, KRÝŠTOF POHL

AFO REPORT

Molekuly se rozhýbaly

Festival se rozběhl na plné otáčky a nezastaví se až do neděle. AFO bylo slavnostně zahájeno v Kapli božího těla, moderování se letos ujal Ivo Šmolldas, který si zval hosty do horkého křesla ve stylu talk show. Důležitou složkou ceremoniálu byl i hudební elektro podkres, který trefně dotvářel robotickou atmosféru setkání. Jednotliví hosté, mecenáši festivalu a čelní představitelé univerzity zasedali do horkého křesla a odpovídali na všetečné otázky. Někteří z nich se i trochu zapotili. Náměstek primátora na svého nadřízeného prozradil, že kulturní akce navštěvuje v hanáckém kroji, a ředitel festivalu odhalil, že zbožňuje molekulární gastronomii.

Cenu za celoživotní přínos popularizaci vědy v podobě krasohledu si letos odnesl hlavní host AFO a renomovaný psychiatr, profesor Cyril Höschl. Po poměrně dlouhé době tak festival předal cenu do rukou vědce českého

původu. Čtenáři mohou znát jeho fejetony například z časopisu Reflex, může se rovněž pochlubit autorstvím mnoha odborných textů a desítek monografií. Vědu popularizuje také v roli hlavního průvodce televizním

pořadem Záhady duše, který nechybí ve festivalovém programu. O své profesi včera mluvil s úctou, bystrostí i vtipem. „Psychiatri se od pacienta po nějakém čase rozpozná podle toho, že lékař má u sebe klíče od léčebny, jenomže moje klíče má teď u sebe má manželka,“ neopomněl dodat. Diváci zahájení se nakonec dočkali i překvapení. Moderátor totiž hned na úvod nakousl, že večer se ponese v duchu čekání na robota. A tak jedním z vzácných hostů ceremoniálu nebyl nikdo menší než robot REMA, který se umí pohybovat a mluvit, zvládne i nalít sklenku alkoholu, zapálit cigaretu nebo preludovat na piano. Pokud jste dosud neměli to štěstí a robota nepotkali, nezoufejte. Společně se svým strýcem Stanleyem „robotmanem“ Povodou se ještě nějaký čas na festivalu zdrží. AFO je přeci ještě na začátku.

– EVA KAMENÍKOVÁ

Pravda pod povrchem

Rozhovor so Sharon Wood

So Sharon Wood, americkou dokumentaristkou trikrát nominovanou na cenu Oscara, ktorá sa venuje najmä historickým dokumentom, sme sa porozprávali o jej členstve v medzinárodnej porote festivalu AFO, o atribútoch dobrého dokumentárneho filmu, o ťažkostiach producentskej profesie, o jej šéfovi Georgovi Lucasovi i o demokracii.

Na základe čoho si vyberáte témy do vašich filmov?

Zvyčajne podľa objektov, ktoré ma zaujímajú, ale aj podľa toho, či je možné ich financovať a dať ich do vysielania. Je to kombinácia záujmu, vášne, ale aj praktických vlastností.

Sú pre dokumentárne filmy dôležité len informácie, ktoré prinášajú, alebo zaväzujú aj estetické spracovanie?

Obe veci sú závažné, pretože film je predsa len vizuálne médium. Existujú však určité limity na obsah, ktorý môžu informácie vyjadriť. V hodinovom, či deväťdesiatminútovom dokumente môžete ako tvorca dúfať, že publikum obsiahne aspoň tri zo všetkých myšlienok, ktoré ste do filmu dali. Takže tieto myšlienky obklopite silným príbehom, postavami a vizuálom a môžete len dúfať, že sa k divákovi dostanú. Ale nemôžete z filmu urobiť ilustrovanú prednášku, pretože by mohla skryť pravdu.

Môžu dokumentárne filmy prekonávať hranice a otvárať ľuďom oči?

Môžu, ale pravdepodobne sa to nedeje tak často, ako by si filmári želali.

Ste kritičkou americkej cudzineckej politiky. Ako by sa podľa vás mali Spojené štáty správať voči ostatným krajinám? Spojené štáty sa v minulosti držali mimo. Nikdy nechceli byť zatáňované do konfliktov. Ale teraz sa to rozpadlo a chcú si vynútiť v podstate všetko. Je to vidieť, keď sa pozrieme do niekoľkých minulých dekád. V skutočnosti je však vecou záujmu so zahraničnými krajinami spolupracovať. Spojené štáty by sa nemali správať tak, akoby mali správne odpovede na všetko a ich spôsoby riešenia problémov byli nevyhnutne správne.

Myslíte, že demokracia je správny spôsob, ako viesť svet?

Neverím, že by demokracia mohla byť len tak ustanovená. Niektorí americkí neokonzervatívci poukazujú na prípad Japonska či Nemecka, ktoré dnes majú funkčnú demokraciu. Ale musíme si uvedomiť, že obe tieto krajiny majú veľmi vyvinutú spoločnosť, infraštruktúru a celkový systém. Spomínané Nemecko malo dlhoročnú skúsenosť s demokraciou už z histórie. Nebola pre neho ustanovená ako úplne cudzí koncept. Myslím, že demokracia môže vstúpiť na scénu len v krajinách, ktoré sa vyvíjali samostatne a prišli k nej svojim vlastným spôsobom. Inak nie je možné ju ustanoviť.

Tento rok ste na AFO členkou poroty. Aké kritériá by mal podľa vás mať dobrý dokumentárny film?

Film musí zaujať obe vaše stránky, musí vás chytiť za srdce, ale zároveň musí zaujať hlavu. Musí vás intelektuálne stimulovať, ale pritom by vám nemal hovoriť, ako premýšľať.

Takmer každý tvorca dokumentárnych filmov má názor, ktorý chce prezentovať, ale len ľudia, ktorí sú rafinovanejší, ho zakotvia hlboko do filmu. Ideálna situácia, pokiaľ máte dokumentárny film s názorom, je, ak študujete charaktery a prinútite divákov, aby cítili, čo ste im chceli povedať, ale pritom si záver vyvodili oni sami. Prezentovať dôkazy, na základe ktorých dôjdu k záveru.

Ste producentka, ale aj autorka. Ktorá z týchto profesií je pre vás ťažšia?

Obe sú asi rovnako ťažké. Pre väčšinu filmov, ktoré som produkovala v posledných rokoch, som nerobila fundraising. Väčšina dokumentárnych filmov, ktoré sa nerealizujú, sa nerealizujú práve kvôli nedostatku prostriedkov. A práve to je najhoršou úlohou pri príprave dokumentárnych, respektíve akýchkoľvek iných filmov. Mala som to šťastie a z tejto nevďačnej úlohy som sa vyslobodila, pretože som pracovala pre veľkú spoločnosť. Ak by som ale opäť chcela byť nezávislou filmárkou, tak je určite ťažšie produkovať, práve kvôli získavaniu prostriedkov. Ale na druhej strane, keď vytvárate vlastný film, je to väčšia zábava a zadostučinenie, ako keby ste mali pracovať pre niekoho iného.

Takže písanie by sa dalo považovať za relax.

Áno, tlmočenie tém ľuďom, tvorba námetu či scenáru je viac umením. A väčšia časť produkcie je administratíva, manažovanie, organizovanie.

Ste súčasťou Lucasfilms. Aký je George Lucas ako nadriadený?

Hrozne málo ho vidám. Veľmi si chráni súkromie. Dôležité je, že ma nechá pracovať na dokumentoch mojim spôsobom, takže je pre mňa skvelým šéfom.

Máte vôbec radi Star Wars?

Áno! Niektoré diely veľmi.

- VLADIMÍRA MIKUŠOVÁ

SHARON WOOD / PREDURČENÍ: ZAJISTIŤ SVĚTU DEMOKRACII / ZVLÁŠTNÍ UVEDENÍ / 14.4. / 14:00 / DIVADLO HUDBY

I. Houstone, mám problém. Když vypadne automatická kontrola v pravopisu, lidstvo propadne chaosu. Máme zapotřebí vrátet se do doby kamenné a vyrábět papyrus. Věčnou otázkou zůstává: je snazší naučit se číst hieroglyfy, nebo znovu nainstalovat doplňky pro balík kancelářských aplikací? Ať tak, nebo tak, všechno je lepší než se probudit v Mostecké hnědouhelné pánvi, v nohou mít tisíc mil a na rtech píseň Když se zamiluje kůň. Na některé potíže je i věda krátká. (LM)

II. AFO je inspirativní napříč kontinenty. Kdy jindy, než během festivalu, by se mohlo stát, že zpravodajské servery vyběhly s informací o tom, jak se NASA podařilo objevit galaxii, která vznikla jen dvě stě milionů let po velkém třesku. Na lidské poměry je to samozřejmě už nesmírně stará dáma, ve vesmírném měřítku pak s přehledem vede. Lehce se tak může stát, že za pár milionů let bude na AFO přednášet inteligentní rasa z této lokality mezi hvězdami. Mezinárodní festival? Pche! – mezigalaktický! (kms)

III. Kravaty se vzory, z kožešin, květované. To je to, co teď hýbe světem módy. Pánové a dámy, nechte se inspirovat například jedním z porotců AFO a teoretikem super strun, Lubošem Motlem, a noste kravaty. Jak bylo vidět například včera večer, sbírka vázanek jednoho z nejlepších fyziků současnosti by se dala nazvat šperkovnicí. (eka)

IV. Zástupci města, kraje i hlavního sponzora museli mít po improvizované talk show Ivo Šmoldase, který moderoval slavnostní zahájení, pocit jako děcko po výprasku. Jeden popřál hodně štěstí 36. ročníku AFO, druhý se splel v dotaci festivalu o půl milionu a zástupkyně RWE se ve snaze o odlehčení uchýlila k připomínce plynových komor. Byť jsou to profici zvyklí na záře reflektorů, stále zjevně existují situace, které je vyvedou z míry. A to dokazuje, že jsou to pořád ještě normální lidé. (rene)

Za zahraničím pokulháváme

Rozhovor s Petrem Bilíkem, členem dramaturgické rady AFO

Jaká je letos úroveň české soutěže?

Se zahraniční produkcí se úroveň českých filmů srovnávat nedá, jelikož formát populárně-vědeckého filmu u nás není ani zdaleka tak vyspělý. Nicméně přihlášené filmy se za poslední dva až tři roky výrazně posunuly. Dříve jsme měli zásadní problém. Do soutěže se nám sešlo plno autorských dokumentů, ale s vědeckou tematikou prakticky nic. Nyní jsou už produkce zvyklé na to, že vyžadujeme dokumenty směřující k vědě. Rovněž mám pocit, že díky Evropské unii a dotacím na popularizační projekty se těch filmů objevuje neporovnatelně víc. Otázkou samozřejmě zůstává, jak jsou kvalitní.

Je v zahraničí zájem o české populárně-vědecké filmy? Mají příležitost uspět?

Většinou ne. Mám dojem, že tuzemská produkce zatím nenašla patřičné kanály. Je to velká škoda, jelikož populárně-vědecký film je podle mě vynikající mezinárodní

produkt. Je pak úplně jedno, jestli dokument, když je dobrý, vznikl v Kazachstánu nebo ve Spojených státech. Je zkrátka sdělný pro celý svět. Že jsme na to zatím nepřišli, je podle mě obrovská škoda, jelikož se jedná o materiál, který na sebe může vydělat a zároveň sdělovat i česká specifika.

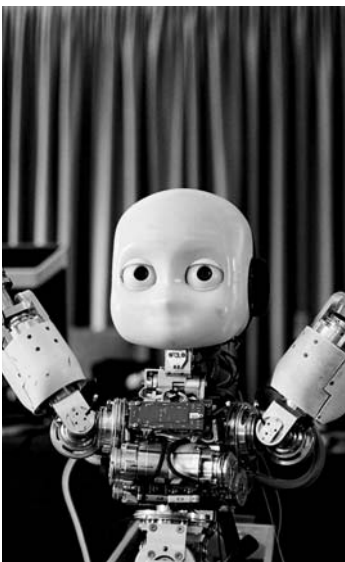
Na co se má divák v letošní nabídce českých filmů soustředit?

Myslím si, že naléhavě natočené jsou dva filmy o postižených lidech. První z nich, Zachraňte Edwardse, získal ocenění i na jiných festivalech, druhý – pro mě dost možná ještě zajímavější – se jmenuje Tomáš. Jde o snímky, které fungují pro širokou diváckou obec a zároveň jsou i velmi zajímavě vystavěné. Vtipný a poučný je Kerekesův snímek Co by kdyby mandelinka zvitězila. Zaujaly mě i portréty vědců, kupříkladu Mojžíšův dokument Tváře jsou zrcadla našich životů. Dokument, který zajímavým způsobem rezonuje, a z toho důvodu by měl být atraktivní i pro diváky.

– LUKÁŠ MASNER

Celý rozhovor si můžete přečíst na www.ifo.cz

RECENZE

Odložená vzpoura strojů

Touhu vytvořit umělou bytost v sobě lidé měli dávno před érou průmyslové revoluce. Leckdo by dokonce řekl, že jsme si kdysi k obrazu svému pracně vytvořili i Boha. V dnešní době, kdy si nepřejeme být osamoceným inteligentním druhem, budují vědci nového boha – krácející humanoidní roboty vybavené umělou inteligencí. Plug & Pray, dokumentární snímek mladého německého režiséra Jense Schanze, nabízí nahlédnutí do současného světa robotiky a umělé inteligence nejenom po stránce technické, ale především společensko-etické. Žijeme v podmínkách, které ještě nedávno existovaly pouze na stránkách vědecké fantastiky. Technika zevšedněla, dnes se už nikdo nepozastaví nad všudypřítomnými

notebooky, MP3, mobilní telefony či internetem. Přesto se sestavení vnímavější umělé bytosti, slibované už před mnoha desetiletími, zdá stále na hony vzdálené. Aktéři v Plug & Pray probírají otázku, jestli je tento odklad ku škodě. Na jedné straně zde promlouvají průkopníci robotiky Hiroshi Ishiguro či Raymond Kurzweil, kteří slibují nesmrtelnost v podobě nanotechnologií a oplývají nezdolným optimismem. Leckteré jejich výtvoř svou futurističností skutečně vyrazí dech. Na straně druhé jim oponuje Joseph Weizenbaum, autor prvního programu schopného s lidmi přímo komunikovat. Weizenbaum varuje především před morálními důsledky technologizace lidstva, zajímá se především o její vlivy na život a vesmír. Ač by se zpočátku mohlo zdát, že jeho tvrdošíjný postoj vychází spíše ze zklamání nad trucujícím operačním systémem

jeho stolního počítače, v průběhu snímku pomocí filozofie a etiky úspěšně oponuje bezbřehým vizím mladších výzkumníků. Ti neváhají robotiku označovat za přímé vyústění evoluce. Byť se film nepřiklání ani k jedné názorové skupině, zůstává po většinu své mírně přepálené stopáže smrtelně vážný, a napodobuje tak přesně ty odlišněné vice, před nimiž kritici robotiky varují. Jak každý z nás může znát z videoher či internetových komunikačních programů, umělá inteligence je prozatím spíše umělá než inteligentní. Plug & Pray však dává tušit, že budoucnost v tomto ohledu přinese nejeneden posun – ať už to bude pro, či proti dobru lidstva.

– LADISLAV LOUKOTA

Jens Schanze / Plug & Pray: O počítačích a jiných lidských bytostech / Světová soutěž / 13. 4. / 20:00 / Divadelní sál

Budoucnost patří moštům a ovocným šťávám

Tuzemská protialkoholní osvěta 50. let v rámci širších národohospodářských zájmů

Běžný chodec mohl v polovině 50. let v ulicích československých měst lehkou narazit na plakát s postavou strážníka řídicího dopravy. Všechna auta, kterým ukazoval směr, byla naložená ovocnými šťávami, sirupy a mošty a doprovodný slogan ústy hlídače pořádku říkal: „Zdalipak jste uhoď, proč jezdí bez nehod.“ Poselství na lidi číhalo nejen ve výlohách nově vznikajících „prodejen se samoobsluhou“, případně obchodních domů, ale i na reklamách na štítech domů. Vcelku jednoduchá hříčka zde propojovala reklamu na ovocné nápoje národního podniku Sodovkárny s propagační řízením bez alkoholu, a sekundárně tak i s protialkoholní osvětou. Tento reklamní motiv názorně ukazuje, jakým způsobem byly v 50. letech navzájem propojovány různé propagační akce, a tedy i to, že tehdejší protialkoholní osvěta byla součástí větší kampaně navázané na dobové ideové priority, ale i plány národního hospodářství.

Připomeneme-li si další oblíbená hesla protialkoholní osvěty 50. let, budou spojnice ještě patrnější: „Zdravě žije, kdo nepije“, „Dobré nápady se rodí jen v čisté hlavě“, „Kdo nechce jít ve všem dolů, vyhýbá se alkoholu“ či přímo budovatelské „Budoucnost patří strážlivým“. K prioritám zdravotnické osvěty 50. let patřily především akce Boj proti alkoholismu, Propagace mléka a Ovocné šťávy, sirupy a mošty. Tyto akce přitom mohly být (a také byly) navzájem provázány. Organizátory takových typů projektů byly zpravidla Ústřední ústav zdravotnické osvěty, Ministerstvo potravinářského průmyslu a Sdružení potravinářského obchodu. Vnitřní synergické propojení několika propagačních akcí vždy zaštiťoval velký osvětový, nejčastěji zdravotnický koncept. Zejména na mošty tak bývalo upozorňováno jako na nealkoholické nápoje, které dobře nahradí pivo, víno a jiný alkohol, a jsou proto vhodným osvětujícím společníkem řidičů. Ačkoli sama o sobě nebyla rozhodně největší, narůstal obsah i dosah akce Ovocné šťávy, sirupy a mošty tím, že na ni navázalo skutečně velké množství dalších menších kampaní a velmi úzce souvisela s hospodářskými zájmy několika ministerstev (potravinářského

Připomeneme-li si oblíbená hesla protialkoholní osvěty, budou spojnice patrnější: „Zdravě žije, kdo nepije.“, „Dobré nápady se rodí jen v čisté hlavě.“, „Kdo nechce jít ve všem dolů, vyhýbá se alkoholu.“

průmyslu, zdravotnictví, dopravy). V mnoha ohledech ji proto lze vnímat jako jeden ze zásadních nástrojů propagačně-osvětového působení státního aparátu v Československu 50. let, a tedy i jako ukázkový příklad dobového fungování propagace. Propagační materiály pak zpravidla vyráběly reklamní či propagační oddělení dílčích státních mediálních institucí – Vydavatelství obchodu, Československého rozhlasu, Československého státního filmu (ČSF) a Československé televize. V rámci ČSF spadala výroba osvětově propagačních filmů pod Krátký film, jakožto instituci zaměřující se na krátkometrážní pravidelnou i nepravidelnou tvorbu. Práci na těchto filmech chápali v Krátkém filmu jako zakázkovou tvorbu vznikající

na popud a v komunikaci se zadavatelem (ministerstvy, výzkumnými ústavy apod.). Financování nezajišťoval Krátký film, ale objednavatel. Výroba filmu byla ovšem drahá, proto mezi propagačními prostředky nepatřil k nejjednodušším, byť šlo o masové médium. K vysoké ceně se totiž navíc přidávaly pochybnosti, jaký dopad má na diváka, potažmo občana-spotřebitele, propagace promítaná v kině. Těm totiž stále klesala návštěvnost. I proto bylo jedním z klíčových záměrů dobových teoretiků propagace soustředit se na tzv. sdružené akce. Tímto souslovím mínili kampaně, v nichž propagaci konkrétního plánu zajišťoval jako centrální subjekt Meziresortní koordinační výbor pro řízení propagační činnosti. Měl na

starosti záukolovat dílčí mediální složky (tisk, film, rozhlas aj.) s tím, že se propagační prostředky (plakáty, filmy, rozhlasové pořady aj.) budou navzájem doplňovat a odkazovat na sebe.

Československé propagační filmy 50. let se tak i s ohledem na tuto skutečnost vyznačovaly na první pohled zřetelnou víceúčelovostí. Agitaci roubovaly do populárně-vědeckého, reportážního i reklamního módu filmové výpovědi a doufali, že se výchovný záměr propagace podaří ztvárnit originálním způsobem, aniž by však experiment bránil srozumitelnosti. Mnohé snímky z 50. let byly nicméně zpětně terčem kritiky. Odborníci jim vytýkali, že jsou schematické, rezignují na využití filmové anekdoty či zkratky a nejsou vynalézavé. To kritikům vadilo vzhledem k dobovým možnostem inovativních postupů a technik. Cenili si naopak snímky kombinujících hraný a loutkový film, nebo těch, které pracovaly s technikou polyekranu či s výtvarně zpracovanými kulisami. Uznání si vysloužila i díla, jejichž montáž byla v rytmickém souladu s hudbou. Mezi protialkoholními snímky 50. let se přesto překvapivě objevilo několik originálních pokusů o hravě nepatetický přístup k tématu. V žánru loutkového filmu jde o jednoduchý morálně-naučný příběh Břetislava Pojara (ve spolupráci s Jiřím Brdečkou) s názvem *O skleničku víc* (1953). Tvůrci v něm beze slov trefně tematizují nezodpovědnost motocyklisty, jemuž se stane osudným lehkovážné zastavení na občerstvení v restauraci, kde právě probíhá svatba. Dobové popularity a především přirozeně vtipné improvizace herce Miloše Kopeckého pak využívá film Rudolfa Obrdžálka *50 gramů nezodpovědnosti* z roku 1959. Propagační záměr tohoto snímku zprostředkovává názorná demonstrace, postup typický pro populárně-vědecký žánr. Na Kopeckém přímo u lékařské ordinaci testují následky požití alkoholu na duševní i tělesnou výkonnost. Nicméně i jemu doktoři před odchodem z ordinace doporučí, aby si především nesedal za volant!

— LUCIE ČESÁLKOVÁ

AUTORKA JE FILMOVOU HISTORIČKOU
A ODBORNOU ASISTENTKOU NA
MASARYKOVĚ UNIVERZITĚ BRNO

Zázrak přírody

Je až neuvěřitelné, ako normálne dnes vyzerá fauna a flóra v oblasti Černobyľu. Po výbuchu štvrtého reaktora jadrovej elektrárne, ku ktorému došlo v neskorých nočných hodinách 26. apríla 1986 a následnému 10 dňovému ohňu, snáď každý čaká oblasť bez života, spalénisko a ničotu. Dokumentárny film Černobyľ, prírodná história? divákov presvedčí, že opak je pravdou. Bezprostredne po výbuchu bolo do oblasti Černobyľu poslaných asi 800 tisíc mužov z celého bývalého Sovietskeho zväzu, aby v tridsaťkilometrovej zóne zlikvidovali stopy po katastrofe, pokúsili sa znížiť šfriaču sa rádioaktívitu pomocou rôznych opatrení na minimum a evakovali ohrozené obyvateľstvo.

Dnes, viac ako dve desaťročia po tragédii, sa životu v Černobyľe darí. V tomto raji pre biológov a zoológov nájdeme výskumníkov z bývalého Sovietskeho zväzu, Francúzska, Škandinávie a ďalších krajín. Pátrajú po tom, ako je možné, že Černobyľ prekvitá. Zvieratá a rastliny totiž na pohľad vyzerajú nezmenené. Pri hlbšom skúmaní v laboratórnych podmienkach však dochádza k zaujímavým zisteniam. Miera rádioaktivity vysoko prevyšuje normy, no fauna a flóra sú tak odolné pravdepodobne len preto, že sa novým životným podmienkam prispôbili. To je síce skvelé vedieť, ale načo to človeku bude? Film v závere ukazuje, ako by tieto poznatky mohli pomôcť pri aplikácii chemoterapie a rádioterapie a ich invazívne

pôsobenie zmierniť na minimum. Pre divákov, ktorí v problematike nie sú až tak zbehlí, film jednoduchým spôsobom vysvetlí, ako radiácia pôsobí, akým spôsobom sa šíri a v čom spočíva jej nežiaduci účinok. Snímok k tomu využíva veľmi sugestívne grafické znázornenia a digitálnu animáciu. Aj keď nehoda jadrovej reaktora zmenila tvár sveta, príroda je natoľko silná, že sa z tejto rany spamätala. Posolstvo filmu Černobyľ, prírodná história? je preto jasné. Po zmene a rozšírení biodiverzity v tejto oblasti je nutné chrániť ju.

– VLADIMÍRA MIKUŠOVÁ

Luc Riolon / Černobyľ, prírodná história? / Světová soutěž / 13. 4. / 17:00 / Divadelní sál

Všetci potřebujeme otevřenou mysl'

Z každý človek má identitu a gender - teda aspoň by mal mať. Vďaka psychológii, sociológii a biológii by sme mali vedieť „kým sme“, no niekedy je veľmi problematické určiť gender.

Dlhé roky človek rozlišoval medzi ženským a mužským pohľadom, no v skutočnosti existuje aj niečo „medzi“. Charakterizovať týchto ľudí ako hermafroditov by bolo príliš zjednodušené, pretože aj intersexualita má viac podôb.

Na príkladoch ľudí, ktorí žijú ako intersexuáli, prípadne sa tak narodili ich deti, ukazuje dokument Tabu intersexualita: Medzi gendrami to, aké neľahké je žiť život, keď ste „iný“. Gender je sociálny konštrukt, ktorý pomáha

rozlišovať medzi mužmi a ženami. Nie je založený na biologických ukazovateľoch, je vecou vyhraných stereotypov, ktoré si vytvorilo ľudstvo samo. To, čo máme ustálené ako typicky ženské a typicky mužské, je preto ťažké zmeniť.

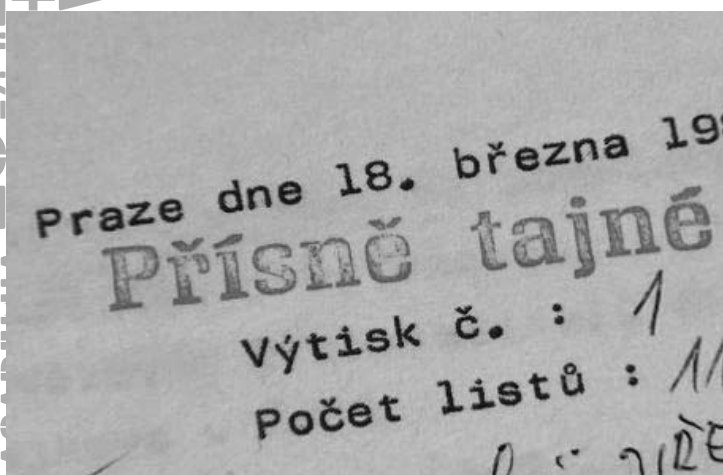
Pamätáte si na kauzu okolo juhoafrickej bežkyne Caster Semenya? Po rekordoch, ktoré vytvorila na majstrovstvách sveta ju podrobili testom, ktoré mali určiť jej rod. Prípád, ktorý vzbudil záujem a bol pretriasaný v médiách, je spomenutý aj v tomto dokumente. Výpovede rodičov intersexuálnych detí sú plné obáv o ich budúcnosť. Matka takéhoto dieťaťa hovorí, že jej dcéra Inge by nemala byť hodnotená na základe svojich genitálií, ale podľa úplne

iných kritérií. Aby sa týmto deťom uľahčilo život, sú podrobované operáciám vo veľmi mladom veku, pretože tkanivo sa ľahšie hojí a dieťa si túto inváziu do organizmu nepamätá. Dochádza však k prípadom, že doktori sa rozhodnú nesprávne a „zmrzačené“ dieťa nesie následky celý život.

Hoci ľudia sa neznámeho boja, mali by si správať k tomuto problému chápavo. Intersexualita sa stáva súčasťou našej spoločnosti a k jej prijatiu je potrebná otvorená myseľ.

– VLADIMÍRA MIKUŠOVÁ

Britta Dombrowe / Tabu intersexualita: Mezi gendery (Hraniční podoby genderu) / 13. 4. / 22:00 / Divadelní sál

Minulosti neutečes

Dokument Nikomu jsem neublížil je ďalší z rady snímků, ktoré sa snaží revidovať stále živé téma udavačstvá za komunizmu a spolupráci se Státní tajnou bezpečností. Nereflektuje jenom otázky praxe STB, ale především osobní výpovědi jednotlivých členů, jejich současné postoje ve vztahu

k minulosti a vlastnímu jednání. Těžším filmu je mimo jiné snaha nevyvozovat příkré soudy - prakticky jediný „rozsudek“ vynáší publicista Jan Rejžek, a to ve vztahu k situaci hudebníka a textaře Jarka Nohavici. Bezhlavě žalovat je příliš jednoduché, proto se režisér

pokouší zachovat maximální objektivitu a dává prostor k prezentaci co nejširšího názorového spektra. Poskytuje divákoví výběr, nechť si názor vytvoří sám, ať rozhodne o pravdě. Platí tu zkušenost, že otázky morálky a provinění je nutno zkoumat na základě individuálních příběhů a nelze je za každou cenu generalizovat. Komplexní pohled vychází z rozhovorů s lidmi nejružnějších profesí - od uvědomělých příslušníků STB až po oběti vydrápaní, které spolupracovaly pod nátlakem. Vedený dialog je po většinu času bezprostřední a zároveň vyvolává vlnu dalších otázek. Naskýtá se tak příležitost relativizovat obecně přijímaný, často zjednodušující, úhel pohledu. Veskrze nezaujatý přístup pak zastupují historici Petr Blažek, Radek Schovánek, Jindřich Marek a psycholog Slavomil Hubálek. Jejich komentáře zastřešují jinak velmi subjektivní postřehy respondentů, nesnaží se společně rehabilitovat vte, ale umožňují nahlédnout na vnější aspekty celé problematiky. Dokument se tak pokouší vyvarovat povrchního zobrazování a dává prostor k polemice a případné sebereflexi.

– LUKÁŠ MASNER

Pavel Křemen / Nikomu jsem neublížil / Česká soutěž / 13. 4. / 14:00 / Divadelní sál

Byla jednou jedna chemie

Byť je dnes v kurzu fyzika, byla to chemie, co jako první poutalo pozornost průkopníků vědy i širokých mas. Právě cestou od bizarních teorií alchymie k současnému výzkumu se zabývá první díl Chemie: Těkává historie s podtitulem 1. objevování prvků. Diváky zaujme všemi znaky zábavného popularizačního díla. Ďábelsky se křenicí průvodce Jim Al-Khalili v těch, kteří ho pozorují, zažehává vášeň znovu objevovat spektakulární projevy hořícího fosfátu, fosforu, draslíku a dalších látek, jež dnes pokládáme za běžnou součást nekonečně nudných hodin na základní škole. Episoda zvládá vybírat přesně ty kuriózní historické detaily, které divák po zhlédnutí nadšeně šíří dál. Patří sem třeba rozverně názory alchymistů, kteří za původce ohně považovali neviditelnou entitu, nebo pokusy vytvořit zlato z moči. Snímku se tak daří zobrazovat chemii, jak jste ji možná nikdy neznali - v celé své objevitelské kráse.

– LADISLAV LOUKOTA

Jon Stephens / Chemie: Těkává historie - 1. objevování prvků/ (A)Chemie / 13. 4. / 18:00 / Filmový sál

Hrej si, tu máš noviny!

Bouře médií pod střechami Konviktu

Falling Times není označení pro nový pop-rockový hit australské mutace české skupiny O5 a Radeček, ani název aktuální premiéry v režii Richarda Gere. Je to hravá vizualizace denních zpráv. Na tmavé obrazovce se do podoby piktogramů generují nejaktuálnější novinky z celého světa. Potom zamíří po monitoru směrem dolů a ve finále mizí v nekonečném informačním kompostu virtuální reality. Na promítacím plátně nakonec může dojít k tomu, že spolu padají hořící velšská dojnice Lisa, papež Benedikt XVI. a raketa s ochuzeným uranem. Pokud vzhledem k vaší alergii na laktózu a ortodoxní ateistické výchově zvolíte klikem nebezpečnou raketu, otevře se vám v tu chvíli nové okno prohlížeče se stránkami webového periodika, které zprávu publikovalo. Denní tisk nikdy nebyl tak zábavný, ať žije infotainment! Takřka na kolena vytvořil Julian Oliver nový způsob mechanického ovládnutí digitální informace, Level Head. Důmyslný systém datového přenosu, ke kterému postačí dřevěná kostka, nálepka s binárním kódem a příslušný software. Ten je navíc volně ke stažení na webu. Drželi jste někdy v ruce pětipokojový byt i s rodinou? Chtěli byste tento pocit moci mít? Nyní můžete... Nepřeberné množství instruktážních videí se skrývá v molochu známém pod jménem Britský filmový institut.

Nevysoký rachitický chlapík, Ian Hicks, schovaný pod pseudonymem DJ Hixxy, sem přibližně rok docházel a probíral se těmito nekatalogizovanými filmovými pásy. Výsledný projekt Mordant Music: Misinformation je dílem, kde původní informační sdělení ztratilo význam a díky vycizelovanému střihu a atmosférické hudební složce se z čistě funkčního filmu stal působivý trip útočící i na vaše nevědomí.

Skupina Live Lab si do Olomouce přiveze strunu. To neznamená, že byste tyto nezávislé umělce neměli při náhodném autostopu pouštět na zadní sedadlo. Skupina přátelských vizuálních žokejů totiž kočuruje osamělou kytarovou strunu, již může divák rozpochybovat podle svého nejlepšího svědomí a vědomí. Společně s výtvarníky tak stvoří neopakovatelné audiovizuální dílo. Speciálně pro AFO 46 budou hlavním tématem chemické prvky.

Někdy je nutné podívat se na informace shora nebo zdálky. Proto existuje datavizualizace, tvorba na pomezí mezi informací a estetickým zážitkem. Sledujte krásné obrazy hodnot předčasně narozeného dítěte, stavu singapurské dopravy či pohybu kurzoru myši po ploše vědcova počítače. Všechny projekty můžete vidět, slyšet a použít v podkroví Konviktu. Revolution now!

– KRYŠTOF POHL

VIDĚT A VĚDĚT

Myslete na ženy!

První žena získala Nobelovu cenu přesně před sto lety. Marie Curie-Sklodowska si odnesla prestižní ocenění za objev a výzkum radia a polonia v roce 1911. Ale zalovte ve své paměti, kolik znáte dalších specialistek, které by významně zasáhly do chodu moderní vědy? Vězte, že se jedná o stovky žen.

Od dob, kdy Sklodowska začala jako vůbec první žena studovat fyziku na pařížské Sorbonně, se v mnohých ohledech situace změnila. Podíl mužů a žen na vysokých školách se

ANKETA

Jaký je váš nejoblíbenější robot?

Optimus Prime.

– BÁRA, STUDENTKA

Já moc robotů neznám. Takový ten ze Star Wars, já nevím, jak se jmenuje. Vypadá jako vysavač.

– VERONIKA, STUDENTKA

Trošku těžká otázka, ne?

– ANONYM

Robota, to né. Proč? Robotům se smát nebudu.

– SLAVOMÍR, UČITEL V DUCHODU

Robota? Robota? Nemám.

– NORITARÓ, UČITEL HRY NA KLAVÍR

Tak to já jsem teda úplně mimo. Roboti jdou úplně mimo mě.

– VENDULA, STUDENTKA

Iron Man.

– LUCIE, STUDENTKA

R2D2.

– KATKA, EDITORKA

Co vás zaručeně rozesměje?

Při hodinách pana Sýkory se směju.

– NATALIE, STUDENTKA

Haha. Teďka.

– MARTIN, HUDEBNÍK

Cizí neštěstí.

– BÁRA, STUDENTKA

Já jdu radši pryč...

– ANONYM

Když mi tady někdo nadává a já s tím nemůžu nic dělat.

– NAŠTVANÉ LIBERO

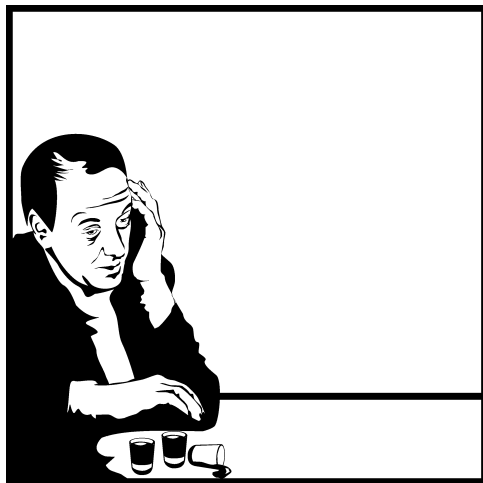
Naše večery v Doze.

– TOMÁŠ, STUDENT

vyrovnal a nositelem Nobelovy ceny je dnes kolem tří desítek. Nicméně ve světě vědy pořád funguje nadvláda mužů. Proto AFO zítřejší odpoledne věnuje ženám ve vědě. Uskuteční se promítání několika dokumentů, ale především panelová diskuze, které se zúčastní přední české vědkyně. Budou mluvit o postavení žen v akademických kruzích. Jednou ze specialistek bude i porotkyně České soutěže Alice Červinková, členka Akademie věd ČR.

– EVA KAMENÍKOVÁ

Ženy ve vědě / Diskusní panel / Ženy a věda / 14. 4. / 17:00 / Divadlo hudby

STŘEDA 13. DUBNA - REDAKCE DOPORUČUJE

11:00 ←

FILMOVÝ SÁL

CESTA K JADERNÉMU ŠTĚPENÍ (ŽENY A VĚDA) / 60 min.

KINO METROPOL

ŽIVOT: HMYZ / 55 min.

14:00 ←

FILMOVÝ SÁL

PROTIALKOHOLNÍ OSVĚTA V ČECHÁCH / prezentace Lucie Česákové

DIVADELNÍ SÁL

NIKOMU JSEM NEUBLÍŽIL (ČESKÁ SOUTĚŽ) / 57 min.

15:00 ←

KINO METROPOL

ŽIVOT: PLAŽI A OBOJŽIVELNÍCI / 55 min.

17:00 ←

FILMOVÝ SÁL

PERCY SMITH A VZNIK PŘÍRODOVĚDNÉHO DOKUMENTU / přednáška Tima Boona

DIVADELNÍ SÁL

ČERNOBYL, PŘÍRODNÍ HISTORIE? (SVĚTOVÁ SOUTĚŽ) / 90 min.

DIVADLO HUDBY

ŽIVOT: PRIMÁTI / 55 min.

20:00 ←

FILMOVÝ SÁL

ČTYŘI STUPNĚ BLAŽENOSTI / pásmo protialkoholních filmů / ČR / 1953-1986

DIVADELNÍ SÁL

PLUG & PRAY: O POČÍTAČÍCH A JINÝCH LIDSKÝCH BYTOSTECH (SVĚTOVÁ SOUTĚŽ) / 90 min.

DIVADLO HUDBY

ŽIVOT BBC: PREZENTACE MARTHY HOLMES PŘEDNÁŠKA: Martha Holmes

KAPLE BOŽÍHO TĚLA

VE VÍRU WICHTERLEHO (VÝROČÍ OTTO WICHTERLE) ÚVOD: Kamil Wichterle

21:00 ←

KINO METROPOL

KONTAKT (ŽENY A VĚDA) / 150 min.

22:00 ←

FILMOVÝ SÁL

O POZOROVÁNÍ TVÁŘÍ V OBLACÍCH / 50 min.

DIVADELNÍ SÁL

TABU INTERSEXUALITA: MEZI GENDERY (HRANIČNÍ PODOBY GENDERU) / 52 min.

partneři

generální partner

The energy to lead

hlavní partner

The Chemical Company

hlavní pořadatel

hlavní mediální partneři

partners

mediální partneři

partneři

festival podpořili

AFO
 academia film olomouc
 WWW.AFO.CZ
 2012.4.11
 17.4.11
 12.4.11
 ACADÉMIA
 FILM
 JUNOTO
 WATCH & KNOW
 VIDĚT & VĚDĚT
 ACADÉMIA
 FILM
 JUNOTO
 WATCH & KNOW
 VIDĚT & VĚDĚT